

Dr. Zsoldos Attila

SZENT LÁSZLÓ ÉS A SZÉKELYEK

S ajátosan ellentmondásos viszony fűzi a magamfaját az évfordulókhoz. Az adott eseményt vagy személyt övező csendes közönyt az érdeklődés zaja váltja fel – ésszerűen rövid időre, persze –, s ez lehetőséget ad a felesleges tudományok művelői számára, hogy megmerítkezzenek önnön tevékenységük társadalmi hasznosságának tudatában, amire akkor is szükségük lenne, ha a tudományra szánt pénzek felett rendelkezők (valamint az élet- és természettudományok képviselői) nagyobb számban olvasnának Szerb Antalt.

Egy-egy jelesebbnek ígérkező évfordulóra – hogy erről lehet szó, az nagy biztonsággal megítélhető abból, ha bizottság jön létre a várható eseménysorozat ügyeinek hátramosztására – a tudatosabbak új monográfiával készülnek, s az igényesebbek közülük még célzott kutatásokra is hajlandóak, azzal a jóleső érzéssel úzve el a munka fáradtságát, hogy legalább nyugodt lelkiismerettel emlegethetik majd az „új eredmények” majdnem mindenre felmentést adó varázsigéjét. Az intézmények és szerkesztőségek kapva kapnak a lehetőségen, hiszen költségvetésük feszes pórázán lazíthat némiképp az elnyerhető támogatás, így aztán a kevesebbel beérő kollégáknak is jut egy-egy tanulmány vagy konferencia-előadás, s mivel ma már nincs konferencia kötet nélkül, ha a szerkesztővé vedlő szervező rendelkezik a feladatköre ellátásához nélkülözhetetlen erőszakossággal, cikk lesz abból is, akárki meglátja. Mindez, természetesen, a naptári év jól bejártott liturgiáján felül értendő, mert márciusban Kossuth Lajos, augusztusban pedig Szent István szezonja köszönt ránk, nincs is ennél magától értetődőbb. Október és Nagy Imre kapcsolata mintha kihülőben lenne, de ez már nem a történésekre tartozik, hanem az emlékezetpolitika formálóira, ami egyébként indokolt is, hiszen megengedhetetlen lenne olyan fontos kérdést, mint hogy mi vagy ki maradjon fenn az idő rostáján, a tervszerűtlen és nehezen ellenőrizhető történeti kutatás martalékául dobni.

Merthogy, ha még nem említettem volna, a történeti kutatás, mint bármely tudományos kutatás, csak nagyon korlátozott mértékben tervezhető – vagy még annyira sem: ha tervezhető lenne, nem is kutatás volna, hanem inkább kézműipar –, eredményei pedig, ha vannak, a legkevésbé sem igazodnak az évfordulós naptárhoz. Éppen ellenkezőleg, az évfordulók valójában gátolják a – források előzetes felmérésén, a legalább feltevészerűen megfogalmazható mondanivaló vázlatának végiggondolásán, azaz a lehetőségekhez mérten tervszerűen folyó – történeti kutatásokat, mivel nem jut idő rájuk, ha eleget akarunk tenni az évforduló által bátorított felkéréseknek, s akarunk, mert megértjük a helyzetet, csak az nem ért meg minket. Én például valami egész’ mást írnék ezekben a percekben, ha nem szorítana a szerkesztőség által – egyébiránt előzékeny nagylelkűséggel – megsza-bott határidő közeledte. Mindezen nehézségek fokozottan érvényesül-nek, ha az évforduló jégesőként csap le a szakmára. Azt, hogy 2017-ben lesz a kiegyezés 150. évfordulója, 1867 óta tudjuk, azt azonban, hogy az e néven elsőként uralkodó László királyunk trónra lépésének kerek 940. évfordulója elég ok egy emlékév meghirdetéséhez, tavaly augusz-tusig sejteni sem lehetett. (Kicsit félve jegyzem meg, hogy jövőre pedig az államalapító és társai szentté avatásának 935. évfordulóját ünnepel-jük majd, ami mégiscsak merészebb ívet húz meg múlt és jelen között, mint László esetében a 825 év.) Verem ezzel kész is. Nem túl tágas, de legalább jó mély: a korszak kutatójaként nem háríthat sz el minden felkérést, hiszen azzal saját alkalmatlanságodról adsz igazolást, az viszont, hogy van-e valami mondanivalód, ami akkor is kikíváncoznék belőled, ha az emlékév nem lenne, senkit sem érdekel. Helyt kell azonban állni, ami végül is nem nagy ügy, csak arra kell figyelni, hogy az ember helyes sorrendben nyomja le a billentyűket a klaviatúrán. Ilyenkor kerülnek előtérbe a biztonsági megoldások, úgymint: eddigi tudásunk összefoglalása – különös tekintettel az életrajzi vázlat műfa-jára, ami azonban a 940 év okán inkább lesz korkép, amint az nyilvánvaló –, szerencsés esetben pedig, mint amilyen ez is, a felkérés jellegéből fakadóan vannak kiemelhető helyi vonatkozások, s akkor azokra célszerű összpontosítani.

Más kérdés, hogy a „Szent László és Erdély” téma kifejtése meg-lehetősen rövid írást eredményez csupán, kiváltképp, ha azokra az

adatokra korlátozzuk vizsgálódásaink körét, melyek közvetlen kapcsolatot teremtenek a király és a tartomány között. Az egyik II. Béla király idejéből származik, s azt a döntést foglalja írásba, melyet a király megbízásából eljáró Sár ispán bírótársaival együtt a bakonybéli bencés apátság és királyi szolgák egy csoportja között folyt per lezárásaképpen hozott. A szöveg előadása szerint „az Úr megtestesülésének 92 (!) évében, [...] amikor László király uralkodott”, az uralkodó huszonnégy háznépnyi szolgát adományozott az apátságnak azzal a kötelezettséggel, hogy ők szállítsák a sót a monostorba. Utóbb azonban, II. István király uralkodása idején, egy Opus nevű udvarnokispán azzal állt elő, hogy az említett háznépek voltaképpen udvarnokok volnának – azaz a király és udvara ellátására rendelt szolgálónépek közé tartoznak –, ám pert vesztett, s a monostor visszakapta a sószállítókat. Végül pedig, II. Béla trónralépte után, maguk a sószállítók akartak megszabadulni valamiképpen a bakonybéli apátság szolgálata alól, s ez ügyben szolgáltatott igazságot Sár ispán, aki úgy találta, hogy a sószállítók – kiknek neveit fel is sorolja az oklevél – a monostort illetik meg, s büntetésből a szolgák közül ötnek a fejét kopaszra nyíratta.¹ Az oklevélen, melyet vélhetően 1131-ben adtak ki, II. Béla király pecsétje függ,² azaz az uralkodó így erősítette meg az abban foglaltakat.³ Az nyilvánvaló, hogy a szöveg által megadott dátum hibás: alighanem 1092 értendő, amikor valóban László volt a király. Az említett Opus nagy valószínűséggel a Veszprém megye nyugati részén szervezett pápai udvarnokispánság élén állt,⁴ így aztán a sószállítók egyikeként felsorolt Székely (*Scichul*) nevű személyben akkor sem szükséges erdélyi székelyt keresni, ha maga a bánya, ahonnan társaival együtt a sót Bakonybélbe volt köteles szállítani, nyilvánvalóan valamelyik erdélyi

- 1 *Chartae antiquissimae Hungariae ab anno 1001 usque ad annum 1196*. Composuit Georgius Györfly. Budapest 1994. 44. – Részleges magyar fordítását l. *A középkori székelység. Krónikák és oklevelek a középkori székelyekről*. A szövegeket válogatta, a kísérő tanulmányokat és a jegyzeteket írta Kordé Zoltán. Csíkszereda, 2001. 14–15. (Kordé Z. ford.).
- 2 Takács Imre: *Az Árpád-házi uralkodók pecsétjei*. (Corpus sigillorum Hungariae mediaevalis 1.) Budapest, 2012. 88. (Kat. 11.).
- 3 *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke I–II*. Szerk. Szentpétery Imre, Borsa Iván. Budapest 1923–1987. (A továbbiakban: RA) 57. sz.
- 4 Kubinyi András: *A középkori Pápa*. In *Tanulmányok Pápa város történetéből. A kezdetektől 1970-ig*. Főszerk. Kubinyi András. Pápa, 1994. 77.

sóbányával lehet azonos, melyek kitermelése László adománya idején már javában folyt, a Magyar Királyság létrejötte óta bizonyosan.⁵

Jóval bonyodalmasabb kérdéseket vet fel a másik adatunk, mely László királyt Erdélyhez köti. A kolozsmonostori apátság alapításával kapcsolatos egyik hagyomány szerint a monostort I. Béla király alapította, I. László szintén ellátta bizonyos kiváltságokkal, majd az 1241–1242. évi tatárjárás okozta pusztítások miatt IV. Béla 1263-ban összeírta és megerősítette az apátság javait és jogait. Minderről IV. Béla 1263. február 19-re keltezett oklevele tájékoztat,⁶ mely azonban minden kétséget kizáróan jóval későbbi hamisítvány.⁷ Az alapítástörténet egy másik változata I. (Szent) Istvánt nevezi meg a monostor létesítőjeként,⁸ ami azonban nem tekinthető hitelt érdemlő információnak.⁹ Végezetül 1341-ben I. Károly felesége, Erzsébet királyné egy oklevelében említi meg, hogy a kolozsmonostori apátságot Szent László király alapította, s ezért királyi és királynéi védelem alá tartozik.¹⁰ Ez utóbbi hagyomány – ellentétben az I. Béla-féle változattal – legalább egy hiteles oklevélben maradt ránk, ámbár az adat kései volta miatt Kolozsmonostor alapításának kérdésében ez sem tekinthető perdöntőnek.¹¹

Harmadikként társíthatjuk az előbbiekhöz László életének bízvást legismertebbnek tartható epizódját, a kerlési csatát és a „kun” által

---

5 Vö. Weisz Boglárka: Megjegyzések az Árpád-kori sóvámolás és -kereskedelem történetéhez. In *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica* 125. Szerk. Almási Tibor, Makk Ferenc. Szeged 2007. 43–57.

6 Jakó Zsigmond: A kolozsmonostori apátság hamis oklevelei. In *Levéltári Közlemények* 55. (1984) 113–114. – A tanulmány megjelent a szerző (posztumusz megjelent) gyűjteményes kötetében is, l. Jakó Zsigmond: *Írás, levéltár, társadalom. Tanulmányok és források Erdély történelméhez*. Szerk. Dáné Veronka, Fejér Tamás, Jakó Klára. Budapest, 2016. 381–410.

7 RA 1338. sz. és Jakó Zs.: *A kolozsmonostori apátság hamis oklevelei*. I. m. 114–115.

8 *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei (1289–1556) I–II*. Kivonatokban közzétesszi és a bevezető tanulmányt írta Jakó Zsigmond. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 17.) Budapest, 1990. I. 183. (24. sz.).

9 Vö. uo. 20.

10 1341. dec. 9.: Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen I–VII. Bearb. von Franz Zimmermann, Carl Werner et al. Hermanstadt–Köln–Wien–București, 1892–1991. I. 521.

11 Vö. pl. Györffy György: A „lovagszent” uralkodása (1077–1095). In *Történelmi Szemle* 20. (1977) 554.

elrabolt leány kiszabadításának történetét,¹² ámbár az csupán annyiban tartozik ide, amennyiben az események színhelye kétségkívül Erdély volt.

Próbálkozhatnánk, persze, azzal is, hogy a 11. századi Erdélyről rajzoljunk átfogó képet, csak hogy ez a megoldás csak gyarapítaná a kérdőjeleket. A magyar történetírás olyan, már-már klasszikusnak mondható, megoldatlan kérdéseit kellene sorra vennünk a megnyugtató válaszok reménye nélkül, mint például Gyula (vagy inkább a gyulák) és Keán kiléte, „ország”-uk hol- és mibenléte, a megyeszervezés jórészt kései adatokra alapozott feltevésekből és analógiákból szőtt hálója, az erdélyi püspökség kezdetei, s akkor még mindig csak Szent István uralkodásának évtizedeiben járunk – azoknak is inkább az elején –, mely után hosszú csend következik, ami jól nyomon követhető, ha valaki felüti Jakó Zsigmond Erdély Árpád-kori történetének forrásait összegyűjtő munkáját, melyben a 11. századra keltezett darabok rendre hamis vagy kétes hitelű minősítéssel szerepelnek, mégpedig megalapozottan, s az adatok effajta egyhangúságát egyedül Gizella királyné egy adományának 15. századi szűkszavú feljegyzése töri meg.¹³ Az írott források hiányát a régészeti leletek számbavétele sem pótolja,¹⁴ így aztán Erdély 11. századáról jószerével csak annyit tudunk, hogy kétségkívül létezett, megismerésére azonban alig-alig van lehetőség. Volna azonban egy kérdés, igaz, a század végéről, amely talán mégiscsak összefüggő történetté formálható, s némi joggal remélhető, hogy a *Székelyföld* olvasóinak érdeklődését felkelti. Az ügyről írtam már a közelmúltban, előbb az akkor megrajzolt képet

12 *Chronici Hungarici compositio saeculi XIV.*, cc. 102–103. (praefatus est, textum recensuit, annotationibus instruxit Alexander Domanovszky) in *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum I–II*. Edendo operi praefuit Emericus Szentpétery. Az Utószót és a Bibliográfiát összeállította, valamint a Függelékben közölt írásokat az I. kiadás anyagához illesztette Szovák Kornél és Veszprémy László. Budapest, 1999. (A továbbiakban: SRH) I. 366–369.

13 *Erdélyi okmánytár. Oklevelek, levelek és más írásos emlékek Erdély történetéhez I–II*. Bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel regesztákban közléteszi Jakó Zsigmond. Budapest, 1997–2004., III. Regesztákban jegyzetekkel közléteszi Hegyi Géza és W. Kovács András közreműködésével †Jakó Zsigmond. Budapest, 2008., IV. Jakó Zsigmond kéziratát szerkesztette és kiegészítette Hegyi Géza, W. Kovács András. Budapest, 2014. I. 123–125. (1–7. sz-ok).

14 Gáll Erwin: *Az Erdélyi-medence, a Partium és a Bánság 10–11. századi temetői, szórvány- és kincsleletei I–II*. Szeged, 2013.

vázolom fel, ezt követően pedig némely kiegészítéseket fűzök hozzá, melyek, láss csodát, Szent Lászlóval kapcsolatosak.

A dolog úgy esett, hogy Bihar megye kialakulásának kérdéseivel foglalkozván valami magyarázatot kellett találni a székelyek ottani jelenlétére. A gondot az jelentette, hogy az udvarhelyi székelyeket megbízható adatok tanúsága szerint eredetileg – a bizonyosan a Bihar megyei Telegdre utaló módon – „telegdi székelyek”-nek nevezték, nyelvi szempontból azonban elsősorban a baranyai-valkói magyarsággal állnak kapcsolatban, aminek első ránézésre, valljuk meg, nem sok értelme van, feltéve, hogy ragaszkodunk azon hagyományos vélekedéshez, mely szerint a 10. századra vezethető vissza a székelyek bihari megtelepedése. Már inkább indokolt lehet arra gondolni, hogy az udvarhelyi székelyek Kárpát-medencei településterületei Baranya-Valkó, majd Bihar, végül pedig Erdély sorrendben követték egymást. Az is világosnak tetszett mindebből: a bihari tartózkodás időszaka elég hosszú lehetett ahhoz, hogy a „telegdi” név megragadjon a székelyek ezen csoportján, ugyanakkor viszont mégsem tarthatott túlságosan sokáig, hiszen a baranya-valkói nyelvi jellegzetességek épségben megőrződtek még Udvarhelyen is. Egy újabb rejtvényt adott fel az a nyilvánvaló tény, hogy a bihari Telegd környéke légvonalban több mint kétszáz kilométerre fekszik a Kárpátok gerincétől, így aztán legalábbis kétségesnek ítélnélhető a bihari székelyek bármiféle szerepe a Magyar Királyság keleti határainak védelmében. A kiutat azok a mindeddig figyelmen kívül hagyott adatok mutatták meg, melyek határozottan arra vallanak, hogy a 11. századi dukátus¹⁵ eredeti területe Bihar (és környéke) mellett a pécsi egyházmegyére terjedt ki, mely utóbbi, értelemszerűen, magában foglalta a bihari (majd udvarhelyi) székelyekkel kapcsolatos nyelvtörténeti szempontok által előtérbe került baranya-valkói vidéket is. Az említett adatok effajta értelmezését bátorította az a tény is, hogy az 1070-es évek közepe előtt nincs nyoma annak, hogy Nyitra (és környéke) bármi módon kapcsolatba hozható lenne a

---

15 Összefoglalóan l. Györffy György: A magyar nemzetségtől a vármegyéig, a törzstől az orszáig. In *Századok*, 92. (1958) 47–87., 565–595., Kristó Gyula: *A XI. századi hercegség története Magyarországon*. Budapest, 1974., illetve legújabban Bagi Dániel: Új közelítési lehetőségek a 11. századi hercegség történetének vizsgálatához. In *Hercegek és hercegségek a középkori Magyarországon*. Szerk. Zsoldos Attila. Székesfehérvár, 2016. 25–57.

dukátussal, így kézenfekvő volt arra gondolni: Salamon király és a dukátus ura, Géza herceg területcserét hajtottak végre, legvalószínűbben az 1060–1070-es évek fordulója táján, s ennek következtében lépett Nyitra vidéke Pécs és környéke helyébe, s ekkortájt kerülhetett a dukátus központja is a bihari területekre. Ugyanekkor telepíthették át az addig a baranya- Valkői vidéken élő székelyek egy részét a bihari Telegd környékére. Feladatuk továbbra is a határőrizet maradt, csak hogy nem az ország, hanem a dukátus bihari törzsterületének keleti határát őrizték a Királyhágónak tartó utat ellenőrizve. A dukátus felszámolását követően került sor a telegdi székelyek Erdélybe költöztetésére.¹⁶

Ez a gondolatmenet utóbb kiegészült a Magyar Királyság északnyugati határai mellett létrehozott sasvári ispánság székelyeinek vizsgálatával, amit az indokolt, hogy a maroszeői székelyek nyelvének kapcsolatai viszont részben Pozsony környékének irányába mutatnak. A dukátus Kálmán-kori felszámolásának időpontja ugyanakkor a korábbi kísérleteknél pontosabban meghatározhatónak bizonyult – bizonyosan az 1098 és az 1101 (vagy 1002) közötti évek valamelyikében történt –, ami a bihari székelyek történetét illetően azért érdekes, mert kijelöli azt az időpontot, mely után joggal számolhatunk Erdélybe telepítésükkel.¹⁷

Az, hogy most újra visszatérek a témához, javarészt két okra vezethető vissza. Az egyik a dukátus felszámolásának kérdése, amennyiben ugyanis ma már úgy látom, Kálmán egy korábban megszüntetett, majd mégis felújított dukátus történetének végére tett pontot az említett időpontban. Szorosan összefügg ezzel, mint látni fogjuk, a székelyek és Szent László kapcsolata.

Az, hogy a mai székelység körében Szent László kultusza szembetűnően erőteljes, közhelyszámba megy, érdekes lenne azonban tudni, van-e ennek hátterében valamely történeti jelenség. A „háttér” emlegetése ezen a ponton a legkevésbé sem stilisztikai elem, a felszínen ugyanis nem tűnik különösebben erőteljesnek a középkori székelység

---

16 Zsoldos Attila: Bihar megye korai története. In *Nagyvárad és Bihar a korai középkorban*. Szerk. Zsoldos Attila. (Tanulmányok Biharország történetéről 1.) Nagyvárad, 2014. 182–188.

17 Zsoldos Attila: Székelyek Biharban. In *A székelység 12–17. századi története és a Blénessi család*. Szerk. Garda Dezső. Csíkszereda, 2015. 36–68.

Szent László-kultusza. A Szent László-helynevek nem szembetűnően gyakoriak a Székelyföldön, miként a Szent Lászlónak címzett templomok sem.¹⁸ A Szent László és a leányrabló „kun” harcát megörökítő falképek ismert példái ugyanakkor valóban a Székelyföldön sűrűsödnek, ám a Felvidék középső területe sem marad el e téren.¹⁹ A *Dubnici Krónikában* ránk maradt, I. Lajos tetteit megörökítő töredékben olvasható közismert legenda a tatárok ellen harcoló székelyeket megsegítő Szent Lászlóról²⁰ viszont nyilvánvalóan a váradi Szent László-kultuszt dokumentálja, s nem a székelyföldit. A Szent László személyéhez kapcsolódó csodás történeteknek számos párhuzama ismert a középkori Európából,²¹ a váradi legenda irodalmi forrásvidéke azonban talán több joggal kereshető a 14. századi krónikakompozíciónak a Pozsonyba bezárkózó, már trónfosztott Salamonnal párviadalt vívó László herceget tüzes karddal védelmező angyalokat megörökítő – egyébként szintén európai párhuzamokkal rendelkező – történetében.²² A váradi legendában immár László tűnik fel az égi patrónus szerepében, a történet leginkább szembetűnő vonása azonban mégiscsak az, hogy magától értetődő természetességgel teremt kapcsolatot Szent László és a székelyek között,²³ jóllehet azt sem a Lászlóra vonatkozó krónikás tudósítások, sem László legendája nem alapozzák meg, így forrása minden bizonnyal valamely helyi, azaz váradi hagyomány lehetett.

Ezen a ponton érdemes visszakanyarodnunk a továbblépés reményében a dukátus felszámolásának kérdéséhez. Régóta foglalkoztatja a magyar történetírást, hogy Szent László uralkodása idején létezett-e egyáltalán a dukátus.²⁴ Magam úgy látom, nem, aminek legfőbb

18 Az utóbbiakra l. Mező András: *Patrocíniumok a középkori Magyarországon*. (METEM Könyvek 40.) Budapest, 2003. 211–221.

19 Lukács Zsuzsa: A Szent László legenda a középkori magyar falképfestészetben. In *Athleta Patriae. Tanulmányok Szent László történetéhez*. Szerk. Mezey László. (Hungaria Sacra 1.) Budapest, 1980. 161–204.

20 Magyarul l. Küküllői János: *Lajos király krónikája* – Névtelen szerző: *Geszta Lajos királyról*. Fordította, az utószót és a jegyzeteket írta: Kristó Gyula. (Millenniumi Magyar Történelem – Források) Budapest, 2000. 50–51.

21 Holik Flóris: Szent László mondáink és compostellai Szent Jakab. In *Katholikus Szemle* 37. (1923) 65–79., Horváth Cyrill: Középkori László-legendáink eredetéről. In *Irodalomtörténeti Közlemények* 38. (1928) 22–56., 161–181.

22 *Chronici Hungarici compositio saeculi XIV.*, c. 129. (SRH I. 401–402.).

23 Vö. Sófalvi András: Hadakozás és határőrzés a középkorban. In *Székelyföld története I. A kezdetektől 1562-ig*. Szerk. Benkő Elek, Oborni Teréz. Székelyudvarhely, 2016. 328.

24 Kristó Gy.: *A XI. századi hercegség*. I. m. 89–95.

bizonyosságát abban vélem felfedezni, hogy a magyar krónika előadása szerint, amikor a trónfosztott Salamon a további ellenállás reménytelenségét belátva meghódolt a már királyként uralkodó László előtt, az „ország előkelői [...] nem engedték, hogy Salamonnal megossza a királyságot”,²⁵ László öccse, Lampert herceg mellett pedig, bár az ő személye is szóba került a bihari területekre korlátozott dukátus uraként,²⁶ nem hozhatók fel kellő súlyú érvek. A dukátus valójában nem valamely folyamatosan létező, de időnként betöltetlenül hagyott intézmény volt, hanem minden esetben a dinasztia tagjai által kötött egyezés hozta létre.²⁷ Valójában tehát már László trónra lépte után előállt az a helyzet, amelyben a telegdi székelyek bihari jelenléte okafogyottá vált. László az egész ország ura lett bátyja, I. Géza halála után, nem volt már szükség arra, hogy a telegdi székelyek a dukátus bihari területeinek Erdély felé eső határait ellenőrizzék.²⁸ Annál inkább indokolt lehetett megerősíteni Erdély keleti határainak védelmét. Nyilvánvalónak tűnik, hogy a tartományt nem csupán azon néhány esetben zaklatták a steppe felől érkező nomádok, melyek forrásainkban is nyomott hagytak. Tény mindenesetre, hogy Szent István mindhárom legendája beszámol egy besenyő betörésről,²⁹ a kerlési csatával végződő 1068. évi támadás közismert, ezt követte egy 1085. évi, majd két 1091. évi összecsapás, mely utóbbiak közül az első bizonyosan érintette Erdélyt is.³⁰ Éppen nem lenne csodálatos, ha

25 *Chronici Hungarici compositio saeculi XIV.*, c. 133. (SRH I. 407.). – Az idézett magyar szöveg Bollók János fordítása l. *Képes krónika*. Fordította Bollók János. A fordítást gondozta és a jegyzeteket készítette Szovák Kornél, Veszprémy László. Az utószót írta, a függeléket és az irodalomjegyzéket összeállította Szovák Kornél. (Milleniumi Magyar Történelem – Források) Budapest, 2004. 88.

26 L. pl. Györffy Gy.: *A „lovagszent” uralkodása*. I. m. 534.

27 Az egyezés szerepének jelentőségére l. Bagi D.: *Új közelítési lehetőségek*. I. m.

28 Itt jegyzem meg: ha a rejtélyes 11. századi Franco főpap, akit több forrásunk „fehérvári” (Bellagradensis) püspökként említ, valóban gyulafehérvári, azaz erdélyi püspök volt, s valóban azonosítható a Salamon király tanácsosai között szereplő „Franco püspök”-kel, akkor nem csupán a források hallgatása miatt gondolhatunk arra, hogy Erdély a királyi országrészhez tartozott. Franco püspök személyére összefoglalóan l. Bagi Dániel: *Gallus Anonymus és Magyarország*. In *Irodalomtörténeti Füzetek*, 157. Budapest, 2005. 157–161.

29 *Legenda Sancti Stephani regis maior et minor, atque legenda ab Hartvico episcopo conscripta* (praefata est, textum recensuit, annotationibus instruxit Emma Bartoniek): SRH II. 388–389. (legenda maior, c. 13.), uo. 397–398. (legenda minor, c. 5.), uo. 422–423. (Hartvik, c. 15.).

30 Mindezekre összefoglalóan l. Kovács Szilvia: *A kunok története a mongol hódításig*. (Magyar Östörténeti Könyvtár 29.) Budapest, 2014. 223–231.

mindezen események tapasztalatait levonva László király lett volna az, aki a bihari székelyeket Erdélybe költöztette, amint az már a régibb magyar történetírásban is felmerült.³¹ Az valóban nehezen hihető, hogy a Biharból áttelepítettek lettek volna az első határvédő székelyek Erdélyben,³² a 11. század végén azonban újabb, jelentős csoport csatlakozhatott a már addig is ott élőkhez.

Az imént vázolt rekonstrukció csupán néhány évvel hozza időben előrébb a székelyek bihari csoportjának Erdélybe telepítését – 1098 helyett az 1091 utáni évek kerülnek így előtérbe –, nagy előnye viszont, hogy megteremti az eddig hiányzó kapcsolatot Szent László személye és a székelység – legalább egy nagyobb csoportja – között, mégpedig egy olyan esemény kapcsán, melynek hagyománya élhetett a 14. század közepi Váradon.

Szászivánfalva, evangélikus templom (részlet)

-
- 31 L. pl. Karácsonyi János: Erdély és Szent László. In *Erdélyi Múzeum*, (ú. f.) 10. (1915) 34.
- 32 Vö. Vekov Károly: A székelyek és a kora középkori Erdély. In *Tanulmányok a székelység középkori és fejedelemség kori történelméből*. Szerk. Sófalvi András, Visy Zsolt. Énlaka–Székelyudvarhely, 2012. 17–18.